

УДК 331.46(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4263/2025-2-4>

Чумак О.В.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри економіки та митної справи
Національного університету «Запорізька політехніка»*

Chumak Olena

*Candidate of Sciences (Philosophy), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics and Customs
National University "Zaporizhzhia Polytechnic"*

АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ : ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ANALYSIS OF THE NATIONAL LABOR MARKET: PROBLEMS, CHALLENGES, DEVELOPMENT TRENDS IN MODERN CONDITION

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано основні тенденції та проблеми ринку праці в умовах трансформаційних процесів, що відбуваються в економіці країни. Зокрема, зацентовано увагу на високому рівні безробіття, нерівномірності розподілу робочої сили між регіонами, відтоку кваліфікованих кадрів за кордон та дисбалансі між попитом і пропозицією на ринку праці. Досліджено вплив російсько-української війни на структурні зміни в системі зайнятості, зменшення чисельності населення та робочої сили, що в свою чергу призвело до скорочення споживчого попиту та виробництва, а значить і ВВП країни. Визначено ключові проблеми, що обмежують ефективне функціонування ринку праці, включаючи невідповідний рівень кваліфікації, недостатню кількість необхідних вмінь та навичок працівників і неналежну ступінь адаптації системи освіти до потреб ринку. Особливу увагу приділено проблемі працевлаштування жінок, молоді, ВПО, ветеранів та осіб з інвалідністю. Запропоновано низку шляхів вирішення окреслених проблем, серед яких підвищення рівня соціальних стандартів, стимулювання малого та середнього бізнесу, запровадження ефективних державних програм зайнятості та ін. Зазначено необхідність перекваліфікації, навчання новим професіям, набуття нових навичок та адаптації до інших вимог ринку. Розглянуто роль міжнародної співпраці у вирішенні проблем міграції.

Ключові слова: ринок праці, безробіття, міграція, демографічна криза, напрямки розвитку.

ANNOTATION

The article is devoted to the study of state and key trends of the functioning of labor market of Ukraine in crisis and post-crisis period (2022–2025). It has been established that many factors negatively impact on development of modern Ukrainian labor market, namely: remarkable decrease in number of economically active population as a result of the acceleration of «aging» rate of the nation and intensification of emigration; effect of the state of emergency and martial law; drop in GDP and corresponding decrease in demand for economic and technical specialists; imperfect territorial structure of the national economy of Ukraine that leads to the serious disparities in the level of employment in different regions of the country; imperfection of Ukrainian legislation on employment and unemployment problems that is not corresponded to current political, economic, social and military challenges; inefficient tax system that does not stimulate self-employment and employment of young people in the country. It was revealed that key features of the functioning of labor market of Ukraine in crisis period of active military operations (2022–2025) are an increase in unemployed, especially in youth unemployed; strengthening of the processes of labor and business migration to the EU countries; rapid development of

types of flexible employment such as outsourcing, outstaffing, leasing, freelance, etc. In order to solve negative phenomena on the modern labor market of Ukraine, the author has proposed the following measures: improving the labor and tax legislation of Ukraine on employment and unemployment; reforming the employment system; creating new jobs; developing a program for implementing effective personnel policy in the regions; state support for innovative industries, small and medium-sized businesses; improvement of working conditions, introduction of motivational programs and flexible work schedules; development of professional training and retraining of personnel; improvement of the quality of vocational education; investments in the development of new technologies, digital and soft skills and competencies.

Keywords: labor market, unemployment, migration, demographic crisis, development directions.

Постановка проблеми. Сьогодні українцям надзвичайно важко адаптуватися до реалій сучасного життя країни, що потерпає від повномасштабної російсько-української війни, яка стала продовженням військового вторгнення у 2014 р., перетворила масу людей на вимушених переселенців, як всередині країни, так і за кордон, спричинила масштабні економічні та людські втрати, суттєво змінила ситуацію на ринку праці. Дослідження закономірностей розвитку ринку праці, аналіз факторів, які впливають на його динаміку, тісно пов'язані з викликами та тенденціями, що відбуваються в соціально-економічному та суспільно-політичному житті України протягом 2022–2025 рр. Воєнний стан, скорочення робочих місць, зростання рівня інфляції, збільшення розриву між вимогами роботодавців і знаннями, вміннями та навичками молодих спеціалістів; демографічна та міграційна криза, урізноманітнення соціально вразливих груп населення, посилення економічної диференціації населення, рівня їх заробітної плати, деформація відносин власності – це виклики сьогодення, які негативно позначилися на стані соціально-трудової сфери в країні, на можливостях ефективного функціонування національного ринку праці. З огляду на це, аналіз сучасного стану, виявлення проблем і тенденцій

функціонування та розвитку ринку праці України є вкрай актуальним науково-практичним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Впродовж останніх років було проведено багато досліджень, присвячених аналізу стану та проблем функціонування ринку праці в Україні, їх причин та наслідків за різних умов трансформації українського суспільства — і в часи стабільного розвитку українського ринку праці, і під час його змін в умовах пандемії, і під час оголошення надзвичайного стану в країні, впровадженого через агресивні дії РФ на території нашої держави. Але на зараз виокремилася потреба у більш поглибленому вивченні питань, пов'язаних з ефективним забезпеченням зайнятості громадян в умовах воєнного стану та загострення бойових дій на південно-східних кордонах України. Проблеми втрати значної кількості робочих місць через значні руйнування вітчизняних підприємств та інфраструктури в країні присвячені праці таких дослідників як Колісниченко В. [1], Самойлюка М. [2]. Особливості функціонування ринку праці України у кризовий та посткризовий періоди, наслідки впливу на нього різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів як на національному, так і регіональному рівнях стали об'єктом дослідження таких науковців як Михайлової К. [3], Черкашиної Т. [10]. Окремим проблемам розвитку українського ринку праці під час війни та можливим шляхам їх вирішення були присвячені роботи таких авторів, як Біленко О., Горбань С., Трубнік Т. [11]. Жирій К. [8], Дзюби О., Левіщенко О., Томченко Б. [12], Коренман Є., Палвашової Г., Седікової І. [9]. Аналізу ситуації з попитом та пропозицією на ринку праці в Україні в попередні роки, його адаптації до нових умов, що змінюються та прогнозам його розвитку на перспективу значу увагу приділили такі аналітики, як Васильченко С. [14], Кузенкова Є. [4], Куцоконь О. [7], Скорик Ю. [6]. Не відкидаючи наукове надбання попередників, слід констатувати, що доцільним є продовження досліджень у напрямку виявлення проблем і тенденцій функціонування сучасного ринку праці, окреслення існуючих викликів та надання пропозицій щодо їх вирішення.

Мета статті полягає в комплексному аналізі впливу кризових факторів на ринок праці України, виявленні основних проблем і тенденцій його розвитку в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тривала війна призвела до значних змін у функціонуванні економіки України, зокрема національного ринку праці. Загострення проблем на ринку праці значною мірою пов'язане з втратою робочих місць через колосальні економічні збитки та руйнування об'єктів промисловості та енергетики, житлової та соціальної інфраструктури, створивши безпрецедентні виклики для відновлення країни. Станом на листопад 2024-го року, за спільною оцінкою аналітичної

команди Київської школи економіки (KSE), Міністерства економіки України, Міністерства розвитку громад та територій України, інших профільних міністерств та Національного банку України за сприяння USAID і UK Dev, з початку повномасштабного вторгнення РФ загальна сума прямих збитків, завданих інфраструктурі України, сягнула майже \$170 млрд, що на \$12,6 млрд більше у порівнянні з початком 2024 року. Найбільших втрат зазнали житловий фонд (ці втрати оцінювалися у \$60 млрд), транспортна інфраструктура (загальні збитки становили \$38,5 млрд, з яких \$4,3 млрд прийшлися на залізничний сектор, \$0,85 млрд – на портову інфраструктуру, \$2 млрд – на авіаційну галузь) та енергетика (розмір втрат склав \$14,6 млрд через руйнування декількох великих електростанцій, багатьох генеруючих потужностей, високовольтних підстанцій та об'єктів нафтогазової інфраструктури). Промисловість, будівництво та сектор послуг втратили \$14,4 млрд., аграрний сектор – \$10,3 млрд, освітній сектор зазнав збитків у \$7,3 млрд – пошкоджено або зруйновано понад 4 тис навчальних закладів, охорона здоров'я втратила \$4,3 млрд через руйнування поліклінік і лікарень (загалом пошкоджено 1,554 тис медичних об'єктів) [1].

Як наслідок, за підсумками 2024 року зростання ВВП склало всього 2,9% рік до року, що менше за очікування. І економічне відновлення теж поступово сповільнюється. Про це свідчать наступні цифри, які наведені у трекері економіки під час війни від Центру економічної стратегії (ЦЕС). Кожного кварталу 2024 року зростання було нижчим, ніж у 2023 році, а у IV кварталі ВВП взагалі скоротився на 0,1% порівняно з IV кварталом 2023 року [2].

Все це відбивається на рівні життя населення через зростання рівня цін і на показниках рівня безробіття. І хоча середній рівень безробіття в Україні постійно показує знижувальну траєкторію і на березень 2025 року зменшився до 12,1% (найнижчого показника від початку повномасштабної війни), що на 3,1 відсоткового пункту менше, відповідно до 14,3% у 2024 році, до 17,4% у 2023-му, і до 18,2 % у 2022-му, минулого року без роботи був кожен сьомий українець. Це свідчить про те, що рівень безробіття все ще залишається високим [3].

Паралельно з цим, за даними дослідницької агенції Info Sapiens, проксі-показник рівня бідності – частка опитаних людей, яка вимушена економити на їжі – у березні 2025 року збільшився до 24,7% у порівнянні з минулим 2024 роком, коли показник економії на їжі загалом був помітно вищим, ніж рівень безробіття, що є свідченням більш швидкого, ніж у 2023 році, зростання цін на продукти. У березні 2025 року інфляція зросла до 14,6% у річному вимірі (1,5% м/м), що було зумовлено вищими цінами на сировинні та перероблені продукти харчування на тлі торішнього слабкого врожаю, а також стійким споживчим попитом [2].

До причин зростання інфляції в реаліях сьогодні також можна віднести прямі наслідки війни – руйнування виробництв, порушення ланцюгів постачань і зростання виробничих витрат бізнесу – зокрема на оплату праці та енергоносії.

Серед проблем українського ринку праці слід назвати активність людей щодо пошуку роботи, яка все ще залишається нижчою, ніж до повномасштабної війни. Незважаючи на те, що українці стали активніше шукати роботу, ніж у 2024 році, але обсяг розміщених нових резюме залишається на близько 80% від середнього рівня 2021 року та кількість нових вакансій практично припинила зростання і залишається на рівні 85-90% від того ж 2021 року. Так, вже у перший місяць 2025 року на сайті Work.ua роботодавці розмістили 94985 вакансій, що на 7% пропозицій роботи більше, ніж було в грудні. І ця цифра практично не відрізняється від кількості роботи в січні 2022 року – останньому місяці до повномасштабного вторгнення, коли на ринку праці було 97349 вакансій [4].

Звертає на себе увагу і проблема дефіциту робочої сили (на початок 2025 року 56% компаній в Україні відчули значний дефіцит кваліфікованих кадрів, що є серйозною проблемою для економіки, для порівняння, кадровий дефіцит в країні у 2024 році складав 30%), попри багато розміщених вакансій. Як повідомляється у щомісячному дослідженні порталу з пошуку роботи Work.ua, тільки в лютому місяці 2025 року порівняно із січнем найбільш помітно зросла кількість вакансій у Житомирській (+7%), Кіровоградській, Рівненській, Чернівецькій і Миколаївській (+6%) областях. Втім, перелік областей, де пропозицій роботи найбільше, залишився незмінним: 34% у Києві та області, а це третина від усіх вакансій, по 9% – на Львівщині та Дніпропетровщині, ще 6% – в Одеській, 3% – в Харківській області [5].

Проблема кадрового голоду на усі категорії працівників у 2024 році стала основним фокусом роботодавців, поставивши на другий план такі виклики, як відтік людей за кордон, працевлаштування військових та інтеграцію їх у професійне життя, а також зміни у територіальному розподілі ринку праці та розташуванні робочої сили на території України. Що ж до вакансій, то станом на 5 лютого 2025 року, в Україні зафіксовано 123 тисячі осіб, що активно шукали роботу, з яких 100 тисяч офіційно були зареєстровані як безробітні. На “Єдиному порталі вакансій” наразі розміщено 221 тисячу пропозицій роботи [6]. Водночас, фактичний рівень безробіття може бути суттєво вищим за офіційні дані, тому, що точний рівень безробіття визначити важко, адже Державна служба статистики не проводить відповідних досліджень з 2022 року через військові дії.

Бізнесу критично не вистачає кваліфікованої робочої сили і 65 % роботодавців прогнозують погіршення кадрової кризи у найближчі роки,

оскільки вже у 2024 році 71% компаній відчули нестачу кваліфікованих спеціалістів. Натепер Міністерство економіки оцінює дефіцит робочої сили в найближчі 10 років на рівні 4,5 мільйона осіб. Здебільшого це зумовлено масовою мобілізацією, міграцією, а також виїздом жінок та молоді до інших країн. Скорочення робочої сили у 2025 р. проти 2021 р. відбулося через демографічні втрати й окупацію, а також перехід до економічно неактивного населення – через імовірні труднощі з пошуком роботи для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), брак навичок, зажаданих на ринку праці, збільшення кількості пенсіонерів, необхідність догляду за іншими членами родини,. Наразі, за даними Європейської Бізнес Асоціації, в лавах ЗСУ перебувають до 20% працівників, які раніше займали цивільні посади в компаніях. В умовах такої нестачі кадрів усе частіше можна побачити, як жінки обіймають традиційно «чоловічі» посади і це стосується не лише робітничих або технічних спеціальностей (будівельники, слюсарі, електромонтери та водії), а й управлінських ролей [7].

Війна створила дисбаланс на ринку праці, який пов'язаний з дефіцитом чоловіків у багатьох галузях, зокрема, промисловому виробництві, логістиці, транспорті, будівництві, що поєднався з попитом на нові актуальні професії, особливо в секторі безпеки та оборони, інформаційних технологій, охорони здоров'я тощо. За прогнозами аналітиків у 2025 році продовжать набирати популярність такі професії, які будуть відповідати запитам цифрової трансформації та глобальних змін, а саме: big data аналітики, digital-спеціалісти, фахівці з кібер- та інформаційної безпеки, розробники штучного інтелекту, блокчейн-технологій і машинного навчання, експерти з інтернету речей (IoT), фахівці з екологічних спеціальностей, менеджери з онлайн-навчання та медичні працівники. В той же час, в умовах швидких технологічних змін, поступово зменшується потреба в рутинних професіях (працівники конвеєрних виробничих ліній, касири, обліковці, оператори кол-центрів), для яких можлива автоматизація. Вагомою причиною для закритті вакансій є невідповідність існуючої потреби бізнесу у фахівцях певних професій та кваліфікації та тих спеціалістів, що є на ринку. Погоджуються з роботодавцями й працівники. Про це йдеться у переданому УНІАН дослідженні кадрового порталу GRC.ua «Барометр ринку праці 2024. Прогнози на 2025 рік»[8], в якому зазначається, що кожен п'ятий спеціаліст в Україні (21%) відчув за останній рік зменшення кількості вакансій у своїй професії та свою незатребуваність і тому, розуміючи таку проблему, готовий до зміни професії та погоджується перепрофілюватися. За цей період частка тих фахівців, які хочуть здобути нову професію, аби бути більш затребуваним/затребуваною на ринку праці, збільшилася з 54% у 2023 році до 63% наприкінці 2024 року.

Паралельно з цими процесами, за прогнозами експертів, на національному ринку праці в умовах війни та післявоєнний період довгий час буде спостерігатися високий попит на таких фахівців, як: у сфері оборони та безпеки – інженери, техніки, оператори різних видів зброї, спеціалісти із виробництва озброєння, інструктори для навчання новобранців; в IT-сфері та кібербезпеці – спеціалісти з технічного захисту інформації від хакерських атак, фахівці з підтримки інфраструктури кіберзахисту, аналітики загроз безпеки, адміністратори безпеки мереж і систем; у сфері відновлення інфраструктури – фахівці з ремонту та відновлення житлових і промислових об'єктів, інженери, будівельники, енергетики; в логістиці та транспортній сфері – водії, менеджери з організації перевезень, транспортні логісти, менеджери складів; в аграрній сфері – агрономи, фермери, агроінженери і агрохіміки, а також спеціалісти із сільськогосподарської техніки; у сфері медицини – лікарі, реабілітологи, медсестри, парамедики, фахівці з психологічної підтримки; у сфері гуманітарної допомоги – волонтери, соціальні працівники, координатори гуманітарних програм, працівники міжнародних організацій; у сфері комунікацій та PR – контент-спеціалісти, аналітики, журналісти тощо [7]. Наведена вище інформація свідчить про те, що в наш час відбувається структурне оновлення попиту кваліфікованих спеціалістів з різних професій. Змінюється відповідно і структурний розподіл вакансій, особливо в регіонах.

У прифронтових регіонах вакансій усе ще набагато менше, ніж було до повномасштабного вторгнення. Східні регіони, опинившись в епіцентрі бойових дій, зазнали найбільших економічних втрат, де місцевий бізнес стикається з безпрецедентними викликами: від руйнування виробничих потужностей до гострого дефіциту кваліфікованих кадрів. Багато підприємств змушені приймати складні рішення щодо збереження бізнесу та переміщення його в інші регіони. Водночас на заході та в центральній частині країни навпаки спостерігається збільшення кількості вакансій та приплив робочої сили завдяки внутрішнім переселенцям та відкриттю нових виробничих ліній. Так, порівняно з довоєнним періодом найбільше зростання кількості робочих місць відбулося в Івано-Франківській (+88%), Закарпатській (+87%) та Хмельницькій (+51%) областях. За абсолютною кількістю робочих місць лідерами стали Київська, Дніпропетровська, Львівська, Одеська та Івано-Франківська області. Зростання кількості робочих місць у першому півріччі 2024 року було нерівномірним, з найбільшим приростом в Івано-Франківській області (+42%), Закарпатській області (+32%), Волинській та Тернопільській областях (по +30%) [9, с. 184]. Прийняття Київщиною, Західними та Центральними регіонами значної кількості ВПО посилює в них конкуренцію за робочі місця, особливо у сферах,

що не потребують високої кваліфікації, а підвищений попит на базові послуги та житло створив нові можливості для бізнесу, стимулюючи появу додаткових робочих місць в економіці в цілому.

Найгострішою проблемою, з якою зіткнувся вітчизняний ринок праці після 2022 стала глибока міграційна криза (на сьогоднішній день майже 9 млн. українців перебувають за кордоном, з яких близько 3 млн. осіб становлять трудові мігранти), що напряду пов'язана з російсько-українською війною і яка потягнула за собою низку негативних наслідків для подальшого розвитку економіки України і для суспільства в цілому, а саме: перетворення значної частини населення на вільно переміщених осіб, зменшення кількості економічно активного населення в країні, дефіцит кваліфікованої робочої сили, загострення проблеми старіння населення та неповернення значної частини українських біженців, зниження продуктивності та збільшення витрат для бізнесу, скорочення приватного споживання, зменшення можливостей для забезпечення сталого економічного зростання та покращення соціального добробуту громадян і у підсумку довгострокове падіння ВВП. Звертає на себе увагу той факт, що в основному мігрували закордон люди працездатного віку, жінки з дітьми та молодь. За результатами дослідження, проведеного ще у вересні 2022 р. Міжнародною організацією міграції (МОМ) [10], серед трудових мігрантів з України, які офіційно працевлаштувалися за кордоном, переважали молоді люди віком від 15 до 24 років та жінки віком від 30 до 40 років. Щодо професійно-кваліфікованого рівня цих «вимушених» біженців, то понад 50% з них мають середню або середню спеціальну освіту, а майже 40% емігрантів – вищу освіту. Основними країнами трудової міграції українців на той час були Польща, Німеччина, Чеська Республіка та Італія, на які прийшлося близько 80% загальних потоків біженців і трудових мігрантів з України. І прогнози на найближче майбутнє залишаються неоптимістичними. Нестача кадрів, спричинена від'їздом близько 5-7 мільйонів українців за межі країни, визначатиме тенденції на ринку праці найближчими роками.

В першу чергу це стосується питань демографічної кризи. За скоригованими даними Центру економічної стратегії (ЦЕС), чисельність населення в Україні у 2025 році зменшиться до 33500 млн осіб, що значно менше довоєнних прогнозів, за якими ця цифра мала бути набагато більшою – до 43646 млн. До 2030 року очікується подальше скорочення українців до 32825 млн, а до 2060 року населення може становити лише 28106 млн осіб (за попередніми даними їх кількість охоплювала 36618 млн). Ці скориговані цифри свідчать про те, що війна прискорила скорочення населення в Україні і якщо таке падіння збережеться і надалі, то до

2060 року українців в країні може залишитися не більше 26 млн. осіб., що на пряму викличе скорочення робочої сили на вітчизняному ринку праці (за прогнозами МВФ до 2050 року вона може зменшитися на 30%) [11].

Викликом для національного ринку праці є і повернення українських біженців в країну. За оптимістичним прогнозом Міністерства економіки України у перший рік після закінчення війни очікується повернення близько 3 мільйонів біженців, а протягом другого року до країни може повернутися ще 1,5 млн осіб. У підсумку, це близько 75% тих, хто змушений був виїхати за кордон через війну.

За песимістичною оцінкою ЦЕС за кордоном залишиться від чверті до половини найбільш активних за віком українських біженців. Що ж до повернених осіб, то ймовірно більшу їх частину складуть люди з нижчим рівнем освіти, літні люди та ті, хто працював в Україні до війни. Уряд цей виклик розглядає не тільки як проблему, але й як можливість для припливу інвестицій з боку української діаспори за кордоном, професійний досвід якої може стати важливим джерелом для отримання нових знань та стати у нагоді для соціально-економічної підтримки нашої країни. Проте, на думку уряду, необхідно підтримувати постійний зв'язок із цією громадою, не забуваючи про потенційні загрози з боку агресивного сусіда [12].

До проблемних питань, які прийдеться вирішувати у найближчі роки Уряду, державним службам і роботодавцям на ринку праці в Україні слід віднести: недосконалість законодавства України з питань зайнятості та безробіття, що не відповідає актуальним політичним, економічним, соціальним та військовим викликам; неефективну податкову систему, яка не стимулює самозайнятості та працевлаштування молоді в країні; питання працевлаштування ветеранів (зараз у базі Мінветеранів зафіксовано понад мільйон ветеранів, а по закінченню війни ця цифра може сягнути 3-4 млн, що охопить понад 10% населення країни); забезпечення роботою людей з інвалідністю (за перші півтора року повномасштабного вторгнення кількість людей з інвалідністю збільшилася приблизно на 300 тисяч і на сьогодні в країні їх налічується до 3 млн осіб і через щоденні атаки РФ ця цифра постійно зростає); створення нових робочих місць для молоді та жінок. Різноманітність і рівність можливостей на ринку праці стають важливими вимогами часу. У зв'язку з цим, роботодавці шукатимуть кандидатів із гнучкими навичками та універсальними знаннями, готових до адаптації до нових реалій і до навчання, бо вітчизняний ринок праці і надалі буде зазнавати значних змін, які можуть як поглибити кадрову кризу, так і стати початком відновлення економіки. Це означає, що бізнеси мають бути готовими адаптуватися до нових викликів, серед яких перекваліфікація працівників, розширення

інклюзивності та використання гнучких моделей зайнятості.

У відповідь на потреби ринку праці дедалі більше компаній планують інвестувати в розвиток своїх працівників (56 % компаній вже заявили про намір інвестувати в програми перекваліфікації та підвищення кваліфікації своїх співробітників). Також, згідно з дослідженням Європейської Бізнес Асоціації, про бажання залучити до цього процесу ветеранів, які повертаються до мирного життя вже сьогодні заявили 33 % компаній, жінок – 34 % компаній; молоді до 25 років та студентів 46 % компаній. Що ж до практичної реалізації цих планів, то у 2024 році 83% із 100 % опитаних роботодавців реально упровадили заходи щодо різноманітності, рівності та інклюзивності, що на 67% більше, ніж у 2023 році [13]. Зважаючи на зростаючу кількість людей з інвалідністю, бізнесу необхідно буде побудувати відповідну адаптовану інфраструктуру та розробити програми навчання відповідно до нових вимог часу.

Основною вимогою часу і роботодавців до найманих робітників є володіння певним набором навичок і компетенцій, які постійно трансформуються. Компаніям, щоб залишатися конкурентоспроможними на динамічному ринку праці, доведеться інвестувати в програми навчання та розвивати баланс між «твердими» і «м'якими» навичками. Серед найважливіших навичок на найближчі п'ять років, виходячи із висновків звіту Future of Jobs Report 2025 («Майбутнє робочих місць 2025»), який щорічно готує Всесвітній економічний форум будуть: креативне мислення, гнучкість та вміння адаптуватись, мотивація і самосвідомість, стійкість, лідерство і соціальний вплив, а також допитливість та навчання впродовж усього життя, а серед найменш популярних — вправність рук, витривалість і точність. Також до десятки найбільш затребуваних компетенцій увійшли технологічна грамотність, емпатія, активне слухання, орієнтованість на клієнта, а також навички управління талантами.

На думку українських дослідників, до навичок, які ще не є ключовими для більшості організацій, але стрімко набирають значущості вже сьогодні можна віднести: мережеві технології, штучний інтелект та кібербезпеку, які особливо актуальні для захисту цифрової інфраструктури; екологічну відповідальність – важливий елемент у таких секторах, як енергетика, хімічна промисловість та управління ресурсами; знання англійської мови – набуває особливого значення для галузей, де англійська мова є необхідною міжнародною взаємодією, для професійного спілкування, розвитку бізнесу та наукових досліджень, зокрема в таких сферах як IT, маркетинг, наукова сфера і юриспруденція; глобальну громадянську відповідальність – у зв'язку зі зростанням взаємозалежності бізнесу та стійкістю до кліматичних і політичних викликів та міжособистісні навички – щоб

допомогти командам долати невизначеність і швидко реагувати на кризи. При цьому навички, пов'язані з фізичною працею, теж залишаться затребуваними, але будуть цінуватися на високому рівні спеціалізації (наприклад, серед механіків, інженерів-креслярів, картографів та монтажників сонячних електростанцій). Аби відповідати вимогам ринку наступні п'ять років, роботодавці залучатимуть нові таланти і зберігатимуть вже наявні кадри. Щоб не потрапити в кризову ситуацію, роботодавцям доведеться: автоматизувати робочий процес; підвищити кваліфікацію; забезпечити гнучкий та інклюзивний підхід; підвищити зарплату [14].

Війна, економічні кризи, технологічні трансформації та демографічні зміни – ось ті фактори, які завдають значних змін ринку праці в Україні на сьогодні, що призводить у свою чергу до проявів нових тенденцій у попиті та пропозиції робочої сили. До основних тенденцій розвитку національного ринку праці в сучасних умовах, виходячи із вище названих проблем та відповідно до викликів, що стоять перед українським суспільством можна віднести: зростання попиту на робочі професії та на спеціалістів у сфері відновлення та реконструкції; збільшення потреби у працівниках сфери охорони здоров'я та соціальних послуг; підвищення попиту на професії, пов'язані з безпекою та цифровими технологіями; зростання конкуренції серед некваліфікованих працівників; дефіцит кваліфікованих працівників через міграційні процеси; зниження попиту на фізичну працю і збільшення попиту на технічних спеціалістів внаслідок поширеного переходу до автоматизованих систем; активізація діяльності жінок на ринку праці часто на «чоловічих» посадах; підвищення рівня безробіття серед молоді через відсутність досвіду та відповідних навичок до праці; збільшення попиту на працю ветеранів, людей з інвалідністю та пенсійного віку внаслідок демографічної кризи.

Тенденцією часу стала і гнучкість у формах зайнятості, коли віддалена робота стає нормою для багатьох галузей, особливо в умовах активних військових дій, через які частина компаній вимушена працювати поза офісами. Частка фрілансінгу, для яких віддалений формат роботи має значення, зросла з 32,9% у 2023 році до 44,6% у 2024-му, особливо серед аналітиків, стартаперів, програмістів, дизайнерів і журналістів. Вітчизняні економісти у своїх працях відзначають, що в Україні в останній час досить поширеними стають такі нестандартні форми організації зайнятості населення, як: зайнятість на основі укладання угоди на виконання певного обсягу робіт; заміщення тимчасово відсутніх працівників (наприклад, на період перебування основного працівника в іншому регіоні України або за кордоном); аутсорсинг, тобто передавання компанії частини своїх завдань або процесів іншим виконавцям на умовах угоди субпідряду; аутстафінг, тобто виведення персоналу

за штат компанії-замовника шляхом зарахування його до персоналу компанії-провайдера; лізинг, тобто підприємницька угода, яка спрямована на інвестування власних або залучених фінансових коштів і полягає у наданні лізингодавцем лізинго-отримувачу майна у виключне користування на певний термін та інші. Завдяки віддаленій роботі для багатьох працівників відкривається можливість для пошуку вакансії та працевлаштування не лише в межах своєї країни, а й по всьому світу [10, с. 12].

Останні три роки були періодом значних викликів для національного ринку праці, про що свідчать розглянуті вище проблеми і тенденції його функціонування в сучасних реаліях, які вимагають комплексного підходу до їх вирішення. Ефективні заходи повинні містити урядові та приватні ініціативи, бути спрямованими на адаптацію до нових реалій сьогодення, сприяти забезпеченню стабільності під час російсько-української війни та відновленню у післявоєнний період ринку праці в Україні. Основними напрямками організації ефективного функціонування вітчизняного ринку праці в умовах війни та відбудови країни, мають стати: удосконалення трудового та податкового законодавства України з питань зайнятості та безробіття; реформування системи зайнятості; створення нових робочих місць; розробка програми здійснення ефективної кадрової політики в регіонах; державна підтримка інноваційних галузей, малого та середнього бізнесу; покращення умов праці, впровадження мотиваційних програм і гнучкого графіка роботи; розвиток професійної підготовки і перепідготовки кадрів; підвищення якості професійної освіти; інвестиції в розвиток нових технологій, цифрових і м'яких навичок та компетенцій; сприяння внутрішній мобільності; розробка спеціальних програм підтримки та працевлаштування молоді, жінок, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та осіб з інвалідністю, соціальна підтримка та адаптація постраждалих від війни; сприяння поверненню мігрантів; залучення кваліфікованих міжнародних спеціалістів з інших країн шляхом запровадження цілеспрямованої імміграційної політики; заохочення зростання населення; забезпечення соціальної справедливості та рівності можливостей для реалізації трудових прав громадян і подолання дискримінації на ринку праці; забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг; співпраця з міжнародними організаціями та фондами. Реалізація ефективної політики зайнятості в країні та її регіонах є запорукою успішного відновлення та розвитку України.

Висновки. Вихід з кризового стану ринку праці в Україні є багатofакторним завданням, яке потребує системного підходу з боку держави, бізнесу, міжнародних партнерів та громадянського суспільства. Основними викликами є економічні наслідки війни, внутрішнє

і зовнішнє переміщення населення, знищення інфраструктури та скорочення робочих місць у багатьох галузях. Водночас, роботодавці зіткнулися з суттєвими втратами персоналу, що спостерігалися в різних секторах економіки та проблемами у наймі кваліфікованих працівників, зазначаючи дефіцит кандидатів та їх невідповідну кваліфікацію. Серед змін на ринку праці, що відбулися протягом 2022-2025 років, слід зазначити зростання попиту на універсальні та технічні навички, важливість володіння англійською мовою та цифровими технологіями. Також важливим фактором є розвиток дистанційної роботи, який змінює підходи до зайнятості та найму працівників. В умовах тривалого воєнного конфлікту ринок праці України, характеризуючись численними викликами та здатністю до адаптації та відновлення, потребує невідкладного втручання уряду, бізнесу та освітнього сектору.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Колісниченко В. Прямі збитки інфраструктури України від війни сягнули \$170 млрд – KSE. *GmkCenterNews*. 18 Лютого 2025. URL: <https://gmk.center.ua/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukraini-vid-vijni-syagnuli-170-mlrd-kse/> (дата звернення 23.04.2025)
2. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. *Центр економічної стратегії*. 18 квітня 2025. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення 23.04.2025)
3. Михайлова К. Скільки українців були безробітними у 2024? Як змінився ринок праці у 2024? *The Page*. 20 березня 2025. URL: <https://thepage.ua/ua/news/riven-bezrobittya-u-2024-yak-zminivsysa-rinok-praci> (дата звернення 23.04.2025)
4. Кузенкова Є. Скажена конкуренція за дистанційку та підйом б'юті-індустрії: як розпочався 2025 рік на ринку праці. *Work.ua*. 6 лютого 2025. URL: <https://www.work.ua/ru/articles/analytics/3500/> (дата звернення 23.04.2025)
5. Ринок праці в Україні залишається на 7% нижче довоєнного рівня: веб-сайт. *Фінансовий клуб*. 10 березня 2025. URL: <https://finclub.net/news/rynok-pratsi-v-ukraini-vidnovyvsia-na-93protsent-vid-dovoiennoho-rivnia.html> (дата звернення 23.04.2025)
6. Скорик Ю. Ситуація на ринку праці в Україні: тренди та затребувані професії. *Finway*. 15 Лютого, 2025. URL: <https://finway.com.ua/sytuatsiya-rynku-pratsi-ukrayini-trendy/> (дата звернення 23.04.2025)
7. Куцоконь О. Вплив мобілізації на ринок праці в Україні: виклики, адаптація та прогнози на 2025 рік. *Happymonday*. 21.10.24. URL: <https://happymonday.ua/vplyv-mobilizatsiyi-prognozy-na-2025> (дата звернення 23.04.2025)
8. Жирій К. Дефіцит кадрів відчувається у всіх сферах: що відбувається на ринку праці України. *УНІАН*. 29.01.25. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/shcho-z-rinkom-praci-v-ukrayini-yak-viyna-vplivula-na-rinok-praci-12899355.html> (дата звернення 24.04.2025)
9. Седікова І., Палвашова Г., Коренман Є. Сучасні аспекти функціонування ринку праці в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Галицький економічний вісник*. 2024. № 5 (90). С. 181–192. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.05 (дата звернення 24.04.2025)
10. Черкашина Т. Особливості функціонування ринку праці України у кризовий та посткризовий періоди: національний та регіональний аспекти. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 6 (85). С. 7–16. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.06 (дата звернення 24.04.2025)
11. Горбань С.Ф., Біленко О.В., Трубнік Т.Є. Вплив міграційних процесів на економіку України. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-26> (дата звернення 24.04.2025)
12. Дзюба О. М., Левіщенко О.С., Томченко Б.М. Вплив міграційної кризи на економіку України. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск 72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-36> (дата звернення 24.04.2025)
13. Як зміниться ринок праці в Україні в 2025 році: веб-сайт. *Кадровик.UA*. 03.03.25. URL: [https://www.kadrovik.ua/povyny/yak-zminytsya-rynok-pratsi-v-ukrayini-v-2025-rotsi#:~:text=\(дата звернення 24.04.2025](https://www.kadrovik.ua/povyny/yak-zminytsya-rynok-pratsi-v-ukrayini-v-2025-rotsi#:~:text=(дата звернення 24.04.2025)
14. Васильченко С. Які навички матимуть попит на ринку праці у найближчі 5 років: висновки Future of Jobs Report 2025. *Happymonday*. 10.01.25. URL: <https://happymonday.ua/future-of-jobs-report-2025> (дата звернення 24.04.2025)

REFERENCES:

1. Kolisnichenko, V. (2025) Priami zbytky infrastruktury Ukrayiny vid viyny siagnuly \$170 mlrd – KSE [Direct damage to Ukraine's infrastructure from the war reached \$170 billion – KSE]. *GmkCenterNews*. 18 liutogo 2025. Available at: <https://gmk.center.ua/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukraini-vid-vijni-syagnuli-170-mlrd-kse/> (accessed April 23, 2025)
2. Samoylyuk, M. (2025) Treker ekonomiky Ukrayiny pid chas viyny [Tracker of the Ukrainian economy during the war]. *Tsentr ekonomichnoyi strategiyi*. Available at: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (accessed April 23, 2025)
3. Mykhayilova, K. (2025) Skilky ukrayintsiv buly bezrobitnymi u 2024? Yak zminyvsysa rynek pratsi u 2024? [How many Ukrainians were unemployed in 2024? How did the labor market change in 2024?] *The Page*. Available at: <https://thepage.ua/ua/news/riven-bezrobittya-u-2024-yak-zminivsysa-rinok-praci> (accessed April 23, 2025)
4. Kuzenkova, Ye. (2025) Skazhena konkurentsia za dystantsiyku na pidym byuti -industriyi: yak rozpochavsya 2025 rik na rynku pratsi [Fierce competition for remote work and the rise of the beauty industry: how 2025 began on the labor market]. *Work.ua*. Available at: <https://www.work.ua/ru/articles/analytics/3500/> (accessed April 23, 2025)
5. Rynek pratsi v Ukrayiny zalyshayetsya na 7% nyzhche dovoyennogo rivnya (2025). [The labor market in Ukraine remains 7% below pre-war levels]. *Finansivyi klub*. Available at: <https://finclub.net/news/rynok-pratsi-v-ukraini-vidnovyvsia-na-93protsent-vid-dovoiennoho-rivnia.html> (accessed April 23, 2025)
6. Skoryk, Yu. (2025) Sytuatsiya na rynku pratsi v Ukrayiny : trendy ta zatrebuvani profesiys. [The situation on the labor market in Ukraine: trends and popular professions] *Finway*. Available at: <https://finway.com.ua/sytuatsiya-rynku-pratsi-ukrayini-trendy/> (accessed April 23, 2025)
7. Kutsokon, O. (2024) Vplyv mobilizatsiyi na rynek pratsi v Ukrayiny: vyklyky, adaptatsiya ta prognozy yf 2025 rik. [The impact of mobilization on the labor market in Ukraine: challenges, adaptation and forecasts for 2025] *Happymonday*. Available at: <https://happymonday.ua/vplyv-mobilizatsiyi-prognozy-na-2025> (accessed April 23, 2025)

8. Zhyriy, K. (2025) Defitsyt kadriv vidchuvayet'sya u vsikh sferakh: shcho vsdbuvayetsya na rynku pratsi v Ukrainy. [The shortage of personnel is felt in all areas: what is happening in the labor market of Ukraine] *UNIAN*. Available at: <https://www.unian.ua/economics/other/shcho-z-rinkom-praci-v-ukrajini-yak-viyna-vplinula-na-rinok-praci-12899355.html> (accessed April 24, 2025)
9. Sedikova, I., Palvashova G., Korenman Ye. (2024) Suchasni aspekty funktsionuvannya rynku pratsi v Ukrainy: problem ta shchlyakhy yikh vyreshennya. [Modern aspects of the functioning of the labor market in Ukraine: problems and ways to solve them]. *Galytskyi ekonomichnyi visnyk*. № 5 (90). S. 181–192. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.05 (accessed April 24, 2025)
10. Cherkashyna, Tetyana (2023) Osoblyvosti funktsionuvannya rynku pratsi Ukrainy u kryzovyi ta postkryzovyi periody: natsional'nyi ta regional'nyi aspekty. [Peculiarities of the functioning of the Ukrainian labor market in crisis and post-crisis periods: national and regional aspects]. *Galytskyi ekonomichnyi visnyk*. № 6 (85). S. 7–16. Available at: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.06 (accessed April 24, 2025)
11. Horban, S., Bilenko, O., Trubnik, T. (2023) Vplyv migratsiynykh protsesiv na ekonomiku Ukrainy. [The impact of migration processes on the economy of Ukraine] *Ekonomika ta suspil'stvo*. № 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-26> (accessed April 24, 2025).
12. Dzyuba, O. M., Levishchenko, O.S., Tomachenko, B.M. (2025) Vplyv migratsiynoyi kryzy na ekonomiku Ukrainy. [The impact of the migration crisis on the economy of Ukraine]. *Ekonomika ta suspil'stvo*. Vypusk 72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-36> (accessed April 24, 2025)
13. Yak zminyt'sya rynek pratsi v Ukrainy v 2025 році? (2025) [How will the labor market in Ukraine change in 2025?]. *Kadrovik.UA*. Available at: <https://www.kadrovik.ua/novyny/yak-zminytsya-rynek-pratsi-v-ukrajini-v-2025-rotsi#:~:text=> (accessed April 24, 2025)
14. Vasylychenko, S. (2025) Yaki navychky matymut' popyt na rynku pratsi v Ukrainy u nayblyzhchi 5 rokiv: vysnovky Future of Jobs Report 2025. [What skills will be in demand on the labor market in the next 5 years: conclusions Future of Jobs Report 2025] *Happy Monday*. Available at: <https://happy monday.ua/future-of-jobs-report-2025> (accessed April 24, 2025)